

Економіка

УДК 339.9 (100+477)

Пасюга Діана Валеріївна

студентка

Сумського державного університету

Pasiuha Diana

Student of the

Sumy State University

**ПЕРЕДУМОВИ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ
PREREQUISITES AND FACTORS OF DEVELOPMENT OF
INTERNATIONAL SPECIALIZATION OF UKRAINE**

***Анотація.** Дослідження є актуальним в контексті сучасної економічної ситуації в Україні. З одного боку, Україна є країною зі значним потенціалом для розвитку експорту, в тому числі і експорту високотехнологічних товарів. З іншого боку, Україна має ряд проблемних питань, таких як залежність від імпорту технологій та сировини, низький рівень конкурентоспроможності, а також відсутність ефективних механізмів підтримки експортної діяльності.*

Мета дослідження. Визначити передумови та фактори розвитку міжнародної спеціалізації України.

Методологія та наукові підходи; Основними науковими підходами, які використовуються в дослідженні, є: Системний підхід використаний при розгляді міжнародної спеціалізації як складової системи економічних відносин, що включає в себе елементи виробництва, транспортування, маркетингу та ін. Економетричний підхід - використання статистичних методів для аналізу

залежності між різними економічними показниками та факторами розвитку міжнародної спеціалізації. Використано такі методи як: аналіз, синтез та узагальнення.

Результати дослідження: досліджені чинники, які вплинули та впливають на розвиток міжнародної спеціалізації України.

Рамки дослідження / можливість використання результатів - напрямок подальших досліджень і що необхідно змінити в методиці: Подальші дослідження міжнародної спеціалізації України вимагають збір та комплексний аналіз економічної статистики, дослідження природно-географічного положення України, політичного устрою, соціальних чинників, тощо.

Ключові слова: міжнародна спеціалізація, міжнародні економічні відносини, міжнародна економіка, фактори розвитку міжнародної спеціалізації, Україна.

Summary. *The research is relevant in the context of the current economic situation in Ukraine. On the one hand, Ukraine is a country with significant potential for export development, including the export of high-tech goods. On the other hand, Ukraine has a number of problematic issues, such as dependence on the import of technologies and raw materials, a low level of competitiveness, as well as the absence of effective mechanisms for supporting export activities.*

The aim of the study. To determine the prerequisites and factors for the development of international specialization of Ukraine.

Methodology and scientific approaches; The main scientific approaches used in the research are: System approach used when considering international specialization as a component of the system of economic relations, which includes elements of production, transportation, marketing, etc. The econometric approach is

the use of statistical methods to analyze the dependence between various economic indicators and factors of the development of international specialization. Such methods as: analysis, synthesis and generalization were used.

The results of the study: the factors that influenced and influence the development of international specialization of Ukraine were studied.

Research framework / the possibility of using the results - the direction of further research and what needs to be changed in the methodology: Further research on the international specialization of Ukraine requires the collection and comprehensive analysis of economic statistics, the study of the natural and geographical position of Ukraine, the political system, social factors, etc.

***Key words:** international specialization, international economic relations, international economy, factors of development of international specialization, Ukraine.*

Постановка проблеми. За останні десятиліття Україна стала активним учасником світової економіки, а розвиток міжнародної спеціалізації став одним з ключових напрямів її зовнішньої торгівлі. При цьому, спеціалізація України здебільшого базується на виробництві і експорті традиційних товарів, таких як сільськогосподарська продукція, металургія та машинобудування. Однак, для забезпечення сталого економічного розвитку необхідно активно розвивати нові напрями спеціалізації, зокрема, у сфері високотехнологічних індустрій. У цій статті будуть розглянуті передумови та фактори розвитку міжнародної спеціалізації України, а також можливі шляхи її подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день, тема міжнародної спеціалізації економіки України залишається актуальною та необхідною для подальшого розвитку країни в умовах глобалізації та

конкурентного середовища на міжнародному ринку. Проте, на жаль, недостатньо проведено досліджень проблеми. Це свідчить про необхідність проведення глибоких наукових досліджень для вивчення факторів та тенденцій розвитку міжнародної спеціалізації України з метою визначення перспектив та рекомендацій для подальшого розвитку країни.

Міжнародний поділ праці описує процес розподілу різних видів трудової діяльності між країнами, які взаємодіють та доповнюють один одного, щоб забезпечити міжнародний обмін товарів та послуг. Цей процес розпочинається в межах країн, охоплює сусідні країни та розповсюджується на весь світ. Принцип порівняльних переваг полягає в тому, що кожна країна спеціалізується на виробництві тих товарів, які може виробити з меншими витратами порівняно з іншими країнами. Міжнародна виробнича кооперація є формою спільного або взаємноузгодженого виробництва за участю кількох країн, що сприяє підвищенню темпів науково-технічного прогресу та розвитку компаній-конгломератів. Коопераційні зв'язки можуть бути налагоджені через спільні програми, договірну базу або фінансові інвестиції [1][2].

Сучасний науково-технічний прогрес призводить до збільшення спеціалізації країн у виробництві та постачанні на світовий ринок певних видів товарів. Це обумовлено зміною потреб та попиту на товари, що робить неефективним виробництво всіх можливих варіантів продукції лише в одній країні. Найбагатші та найбільш технічно розвинені країни світу стають лідерами на світовому ринку завдяки здатності виробляти товари за низькою ціною та бути конкурентоспроможними. Але варто зазначити, що кожна країна здатна виробляти лише ті товари, що є для неї вигідними та конкурентоспроможними на світовому ринку [3].

Утворення міжнародної спеціалізації виробництва товарів і послуг залежить від різних чинників, серед яких можна виділити:

1. Наявність виробничих потужностей, трудових ресурсів, можливість збільшення кількості та кваліфікації працівників в певній країні;
2. Рівень національного доходу, можливості його зростання та внутрішнього ринку;
3. Природні ресурси і кліматичні умови;
4. Географічне положення країни щодо інших країн та наявність розвинутої транспортної інфраструктури;
5. Економічні зв'язки між країнами, можливості їх подальшого розширення та диверсифікації [3].

Концепція міжнародної конкурентоспроможності заснована на оцінці переваг національних економік з використанням складних індикаторів, які відображають вплив ключових факторів на різні аспекти економічної діяльності на макро- та мікрорівнях. Для визначення конкурентоспроможності економіки найбільш відомі дослідження проводять Всесвітній економічний форум (WEF), Міжнародний інститут менеджменту розвитку (MIMR) та Міжнародний інститут управління розвитком (IMD), які використовують методології, що дають змогу оцінити конкурентоспроможність за допомогою одного показника, що ґрунтується на складному алгоритмі, який враховує багато факторів [4].

Найвідоміші методики включають Індекс розвитку людського потенціалу (HDI), Глобальний індекс миру (GPI), Індекс сприйняття корупції (CPI), Індекс глобалізації, Індекс легкості ведення бізнесу, Індекс свободи преси (PFI) та Індекс економічної свободи. Хоча є й інші індекси, які оцінюють меншу кількість країн за короткий проміжок часу, ці методики є найбільш впливовими для визначення міжнародної конкурентоспроможності в економічній теорії та практиці [4].

Основні товари, які Україна експортувала у 2021 році подані в Таблиці 1:

Таблиця 1

Основні товари, що були експортовані Україною в 2021 році

Найменування товару	Вартість, млрд дол. США
Залізна руда	\$6,83
Олія	\$6,34
Пшениця	\$5,87
Кукурудза	\$5,86
Залізні напівфабрикати	\$4,08

Економічна спеціалізація України базується на наявності значних природних ресурсів та виробничих потужностей. Зокрема, Україна є одним з найбільших виробників зерна, соняшникової олії та інших продуктів сільськогосподарського виробництва. Також Україна має значні ресурси залізної та марганцевої руди, нафти, газу та інших корисних копалин. На фоні цього, експорт сільськогосподарської продукції та енергоносіїв становить значну частину експорту України. Зокрема, у 2021 році найбільшими експортними категоріями були зерно, залізна руда, соняшникова олія, нафта та продукти її переробки, а також газ. Однак, Україна також має потенціал у виробництві інших товарів та послуг. Наприклад, в країні є значні виробничі потужності у сфері машинобудування, хімічної промисловості, електроніки та інших галузей, що можуть стати додатковими напрямками експорту в майбутньому. Також, Україна має потенціал у розвитку туристичної галузі, зокрема завдяки своїм історичним та культурним пам'яткам, що може стати важливим джерелом доходів для країни. В цілому, економічна спеціалізація України визначається природними умовами та наявними виробничими

потужностями, а також попитом на продукцію на міжнародних ринках. Проте, для забезпечення стабільного економічного розвитку в майбутньому важливо розвивати інші галузі [5].

Розвиток спеціалізації пов'язаний з глибшою інтеграцією України в світову економіку, зокрема, через укладання торговельних угод з іншими країнами. Наприклад, Україна є учасником Договору про асоціацію з Європейським Союзом, що забезпечує привілеї для українських товарів на європейському ринку та сприяє збільшенню експорту [6].

Розвиток економічної спеціалізації також пов'язаний з використанням інвестицій та технологій з інших країн, що сприяє підвищенню якості та ефективності виробництва. Україна активно співпрацює з різними країнами та міжнародними організаціями для приваблення іноземних інвестицій та перенесення технологій. Загалом, розвиток економічної спеціалізації України в контексті міжнародних відносин має на меті підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку, збільшення обсягів експорту, приваблення інвестицій та розвиток нових напрямів економіки, які забезпечать стабільний розвиток країни.

Україна є однією з найбільш родючих країн у світі. Ґрунти України грають важливу роль у формуванні її економічної спеціалізації, особливо у сфері агропромисловості. Загалом, ґрунти України відіграють важливу роль у вирощуванні зернових, овочевих, плодових культур та виробництві м'яса, молока та інших продуктів харчування. У контексті міжнародної спеціалізації, Україна може сконцентруватись на розвитку своєї агропромисловості, яка базується на її природних ресурсах - родючих ґрунтах та кліматичних умовах. Таким чином, Україна може стати важливим світовим постачальником зерна, овочів, фруктів та інших продуктів харчування, що забезпечить її додатковими валютними надходженнями та сприятиме зміцненню економіки країни. Однак,

важливо пам'ятати про необхідність збереження та охорони родючих ґрунтів, щоб забезпечити стале виробництво та збільшення експорту агропродукції. Також, потрібно розвивати технології та наукові дослідження в галузі сільського господарства, щоб покращити якість продукції та забезпечити конкурентоспроможність на світовому ринку [7].

ІТ-індустрія є однією з найбільш динамічно розвиваючихся галузей в Україні та має значний вплив на міжнародну спеціалізацію країни, особливо під час війни. Завдяки розвиненій ІТ-інфраструктурі, яка є однією з найсильніших у Центральній та Східній Європі, Україна здатна конкурувати на міжнародному ринку ІТ-послуг. ІТ-компанії України пропонують широкий спектр послуг від розробки програмного забезпечення та аутсорсингу до цифрового маркетингу та аналізу даних. Під час війни в Україні, ІТ-індустрія стала одним з секторів, які не зазнали значних втрат і продовжують зростати, що дозволяє країні зберігати свою міжнародну конкурентоспроможність в галузі ІТ. Більшість ІТ-компаній зосереджені у містах, які не зазнали значних руйнувань під час війни, таких як Київ, Львів та Харків. Зараз ІТ-індустрія є одним з найбільших експортерів послуг в Україні. Вплив ІТ-індустрії на міжнародну спеціалізацію України полягає в тому, що вона допомагає залучати інвестиції, підвищує інноваційний потенціал країни та забезпечує розвиток інших галузей економіки, зокрема, фінансового сектору, транспорту та логістики. Таким чином, розвиток ІТ-індустрії може стати важливим фактором для подальшої міжнародної спеціалізації України [8].

В цілому у експортній структурі України переважають традиційні галузі, такі як сільське господарство та харчова промисловість (які становлять 41% від експорту), металургія (23,4%), машинобудування (9,9%) та хімія (3,8%). Експерти вважають, що Україні потрібно змінити свою репутацію як

сировинної держави та перейти до виробництва товарів з високою доданою вартістю [9].

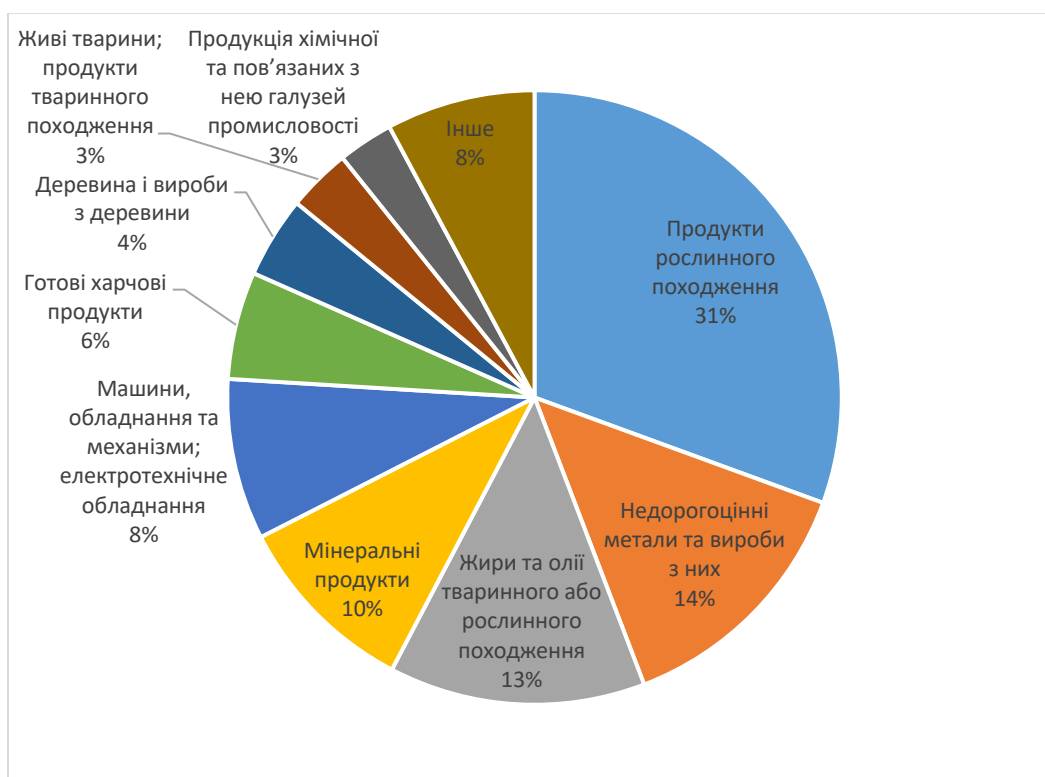

Рис. 1. Товарна структура України за 2022 рік [10]

Україна, як і будь-яка інша країна, має свої унікальні фактори, які визначають її розвиток та спеціалізацію в міжнародних відносинах. Основні фактори розвитку спеціалізації України полягають у її природних, географічних, історичних та економічних особливостях. Перш за все, в Україні велика кількість родючих земель, що сприяє розвитку сільського господарства та експорту сільськогосподарської продукції. Крім того, Україна має розвинену металургійну галузь, яка базується на наявності багатих родовищ залізних і неферових руд. Також значна кількість лісових ресурсів дозволяє розвивати лісову промисловість. Географічне положення України визначає її роль транзитної країни між Східною та Західною Європою, що забезпечує певний потенціал для розвитку логістичних та транспортних послуг. Історичні

чинники, такі як розвиток промисловості під час Радянського Союзу, також вплинули на економіку України, створивши деяку базу для подальшого розвитку промисловості. Значну роль у розвитку спеціалізації України відіграють також економічні фактори, зокрема, реформи в галузі підприємництва та інвестицій, які мають на меті стимулювання розвитку економіки та покращення інвестиційного клімату в країні. Також важливою складовою є науково-технічний прогрес.

Ще одним фактором розвитку спеціалізації України є розвиток технологій та зростання кількості висококваліфікованих фахівців. Україна має потенціал для розвитку в галузях, пов'язаних зі знаннями та інноваціями, таких як ІТ, біотехнології, аерокосмічна промисловість тощо. Завдяки активному розвитку цих галузей, Україна може збільшити експорт високотехнологічних товарів та послуг, що є особливо важливим у контексті поступового переходу до цифрової економіки.

Також не можна забувати про вплив геополітичних факторів на розвиток міжнародної спеціалізації України. Наприклад, залежність від постачань енергоресурсів з Росії стимулювала розвиток в Україні власної нафтово-газової галузі та зменшила залежність від імпорту. Однак, російсько-український конфлікт та анексія Криму в 2014 році також відобразилися на структурі експорту України та змусили її шукати нові ринки збуту та шляхи диверсифікації економіки. Отже, фактори розвитку міжнародної спеціалізації України є досить різноманітними та включають як природно-ресурсний потенціал країни, так і політичні, економічні та технологічні фактори.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що розвиток міжнародної спеціалізації є важливим елементом забезпечення сталого економічного розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності і залучення іноземних інвестицій. Незважаючи на

труднощі, що супроводжують цей процес, Україна має потенціал для ефективної міжнародної спеціалізації, зокрема, за рахунок розвитку інноваційних технологій, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю та підвищення якості та конкурентоспроможності експортних товарів. Проте, для досягнення успіху у розвитку міжнародної спеціалізації необхідна цілеспрямована державна політика, що спрямована на підтримку економічної інтеграції, підвищення рівня кваліфікації робочої сили, забезпечення доступу до ресурсів та технологій.

Література

1. Кривенко К. Т., Савчук В. С., Беляєв О. О. Політична економія. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/5457/132/> (дата звернення: 30.04.2023).
2. Романащенко М. О., Романащенко І. О. Сучасний розвиток міжнародного поділу праці. Вісник студентського наукового товариства. 2020. Вип. 1. С. 98-102. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/7029> (дата звернення: 05.05.2023).
3. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 602 с. URL: <http://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/d41e84517cfd25b5ad61025384ff017.pdf> (дата звернення: 05.05.2023).
4. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. Вісник КНТЕУ. 2016. № 3. С. 33–48. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/845/785> (дата звернення: 06.05.2023).

5. Ukraine foreign trade. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ukr?depthSelector1=HS2Depth> (date of access: 07.05.2023).
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.05.2023).
7. Заставний Ф. Д. Географія України. У 2-х кн. / Ред. М. П. Парцей. Львів: Світ, 1994. 472 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009964> (дата звернення: 12.05.2023).
8. Асоціація "IT Ukraine" - Результати національного дослідження IT-індустрії. Асоціація "IT Ukraine" - Головна. URL: <https://itukraine.org.ua/results-of-a-national-study-of-the-it-industry.html> (дата звернення: 12.05.2023).
9. Тарасенко С. В., Глубока Н. А., Кириченко Д. О. Експортна спеціалізація України: вектори розвитку. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. Т. 2, № 9. С. 36–41. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15277532837283.pdf#page=37> (дата звернення: 12.05.2023).
10. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tsztt2022_u.html (дата звернення: 17.05.2023).

References

1. Kryvenko K. T., Savchuk V. S., Belyaev O. O. Political economy. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/5457/132/> (date of application: 04/30/2023).
2. Romanashenko M. O., Romanashenko I. O. Modern development of the international division of labor. Bulletin of the student scientific society. 2020. Issue 1. P. 98-102. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/7029> (access date: 05.05.2023).
3. International economic relations: a textbook / Edited by A. P. Golikov, O. A. Dovhal. Kh.: KhNU named after V. N. Karazin, 2014. 602 p. URL: <http://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/d41e84517cfd25b5ad61025384ff017.pdf> (access date: 05/05/2023).
4. Verteleva O. Factors of international competitiveness of Ukraine. Herald of KNTEU. 2016. No. 3. P. 33–48. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/845/785> (access date: 05/06/2023).
5. Ukrainian foreign trade. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ukr?depthSelector1=HS2Depth> (date of access: 05/07/2023).
6. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand: Ukraine Agreement dated June 27, 2014: as of October 25 2022 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (access date: 05/12/2023).
7. Zastavnyi F. D. Geography of Ukraine. In the 2nd book / Ed. M. P. Paptsey. Lviv: Svit, 1994. - 472 p. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009964> (access date: 05/12/2023).

8. Association "IT Ukraine" - Results of the national study of the IT industry. Association "IT Ukraine" - Home. URL: <https://itukraine.org.ua/results-of-a-national-study-of-the-it-industry.html> (access date: 12.05.2023).
9. Tarasenko S. V., Hluboka N. A., Kyrychenko D. O. Export specialization of Ukraine: development vectors. International scientific journal "Internauka". 2018. Vol. 2, No. 9. P. 36–41. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15277532837283.pdf#page=37> (access date: 12.05.2023).
10. Commodity structure of foreign trade of Ukraine. State Statistics Service of Ukraine. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/tsztt/arh_tsztt2022_u.html (access date: 05/17/2023).